

ŽARKO ROVŠČEK, TONE ŠKARJA

Iskrí se beseda

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

ŽARKO ROVŠČEK, TONE ŠKARJA

Iskrí se beseda

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-82
796.52(407.4):929Škarja T.(045+047.53+01)

ROVŠČEK, Žarko
Iskrí se beseda : [izbrani zapisi Toneta Škarje] / Žarko Rovšček, Tone Škarja ;
[fotografije Arhiv Toneta Škarje (ATŠ)]. - Ljubljana : Planinska zveza Slovenije, 2024

ISBN 978-961-7226-01-0
COBISS.SI-ID 208756483

Knjiga je izšla s podporo tiskarne Schwarz print d. o. o.

Planinska založba
2024

KAZALO

9	MOČ ZAPISANEGA
9	Zapuščina
10	Zamisel o izbranih delih
12	O naslovu in še čem
13	Po sledih prvih preizkušenj v domačih gorah
18	V francoskih Alpah in višavah Sovjetske zveze
21	S Himalajo v srcu ali »Himalajo imam preprosto rad«
30	Gostujoče pero v <i>Delu</i> in zvestoba <i>Planinskemu vestniku</i>
39	»Marsikaj se da hliniti, poguma nikoli«
47	Mejniki naših poti
54	Življenjski jubileji
56	Večna »uganka življenja in smrti« ali: prijatelji so odšli
75	Bolj ali manj polemično o alpinizmu, planinski krovni organizaciji in GRS
81	Kolumne in aktualnosti v <i>Grifu</i>
89	<i>Alpinistični razgledi</i> – »Glasilo za alpinistične notranje zadeve«
95	<i>Gore-ljudje</i>
96	<i>Obvestila Planinske zveze Slovenije</i> in naloge odgovornega urednika
106	»Morebitnim piscem zgodovine« alpinizma in GRS v pomoč in opombo
111	V odsvitu časa in dogodkov
115	Literarnim in drugim upodobitvam na rob
122	<i>American Alpine Journal</i>
132	IZBOR
132	Po sledi
139	Tabor pet, 7070 m visoko
142	Naredile so največ, kar je bilo mogoče

144	Prastara dežela prastarih modrosti
147	Grošljevih 9-krat 8000 metrov
149	Na vrhovih sveta
151	Vrhunski alpinisti o sodobnem alpinizmu
152	Dotiki meja nemogočega
154	Uvod
156	Jupitrovi obrazi (našega alpinizma)
158	Komu mar slovenski alpinizem
159	Skočiti ali ne skočiti
161	V vznožju najvišje gore sveta
163	Smrt v Himalaji
164	Poti in stranpoti himalajizma
168	Varstvo narave zares ali kar tako
169	Skupinska slika z gospo
172	Jakob Aljaž, njegov stolp in mi
174	Roka
178	Enotni v različnosti
179	Drnovšek – moč in nemoč
180	Edmund Hillary (1919–2008)
182	Pozabljeni Henrik Tuma
182	10 let na skupni vrvi (Tomaž Jakofčič in Tina Di Batista)
183	Viki Grošelj - <i>Velikani Himalaje</i>
185	Moška trdnjava
186	Bolj ko smo se bližali vrhu, bolj se nas je gora branila
192	Žetev
194	Hrbtenica
195	Nepal – žalost sveta
197	Kranj: spomenik Nejcu
200	O svobodi v naravi
202	Alpinistični (zadnji) večer
204	Poslanstvo
207	Nefretete
211	Ego
213	Planinske zamere
215	<i>Igra in biseri</i>
215	<i>Kako sem hčerki z alpinizmom razložil življenje</i>
216	Planinska zveza Slovenije – 125 let
217	Ronaldo
220	Kaj reči na koncu

224 DROBCI IZ INTERVJUJEV

»Vsak se pač trudi na Zemlji zapustiti vsaj črtico ali prasko, ki ga bo preživela. To je najbolj normalno gibalno vse človeške zgodovine. Na videz večno kroženje, v resnici pa dvig po spirali. V alpinizmu ni nič drugače.«
Foto arhiv Toneta Škarje (dalje ATŠ)

MOČ ZAPISANEGA

Žarko Rovšček

Zapuščina

Trenutki slovesa ob zaključku bogate življenjske poti Toneta Škarje, tako kot njegovo življenje in delo, se počasi in nezadržno pretakajo v naše spomine, v zgodovino. Ob branju njegove literarne zapuščine nas ponovno bogatijo nova spoznanja o njem, o dobi, ki jo je preživel, o vsem, do česar se je v svojem plodnem življenju dokopal. Večino svojih dejanj, razmišljanj, pogledov in vizij je tako vestno beležil, da se od nas nikoli ne more povsem posloviti, saj njegovo besedno izročilo mimo vseh življenjskih zakonov ostaja med nami, nas spodbuja in nam ob prebiranju še vedno lepša vsakdan. Bil je človek, ki vsega, kar je dajal »nekoristnemu svetu« in kar je ta dajal njemu, ni jemal le zase, ampak je vse to delil tudi z drugimi.

Če je njegova knjiga *Po svoji sledi*¹ avtobiografski prikaz njegovega življenja in obenem tudi dokumentiran pregled zgodovine alpinizma njegovega časa, so pričujoča izbrana dela poleg številnih knjižnih del njegov literarni odsev. Tako kot vsakemu drugemu avtorju je bilo tudi Tonetu Škarji pisanje priložnost, ob kateri je izpovedoval osebni pogled na svet okoli sebe in izražal svoje vrednotne ocene. Te so zaradi njegovih bogatih življenjskih izkušenj vsaj za področje alpinizma in himalajizma pa tudi sicer vredne ne le upoštevanja, ampak nemalokrat tudi občudovanja. Njegova literarna zapuščina nam ponovno daje priložnost, da sežemo v globino njegovih življenjskih modrosti, razmišljanja in njegovih iskrih odzivov na dogajanja okrog sebe. Pouči pa nas tudi o tem, da alpinizma ne preveva zgolj romantika. Velikokrat je v ozadju blestečih dosežkov v domačih in tujih gorah tudi trd spopad osebnosti, soočenje različnih

---

¹ Škarja, T.: *Po svoji sledi*. PZ PZS 2011.

mnenj in pogledov na razvoj alpinizma, kar se kaže predvsem pri prizadevanju za ustrezen delež iz – vsaj po mnenju alpinistov – vselej preskromnih državnih in sponzorskih sredstev.

Zamisel o izbranih delih

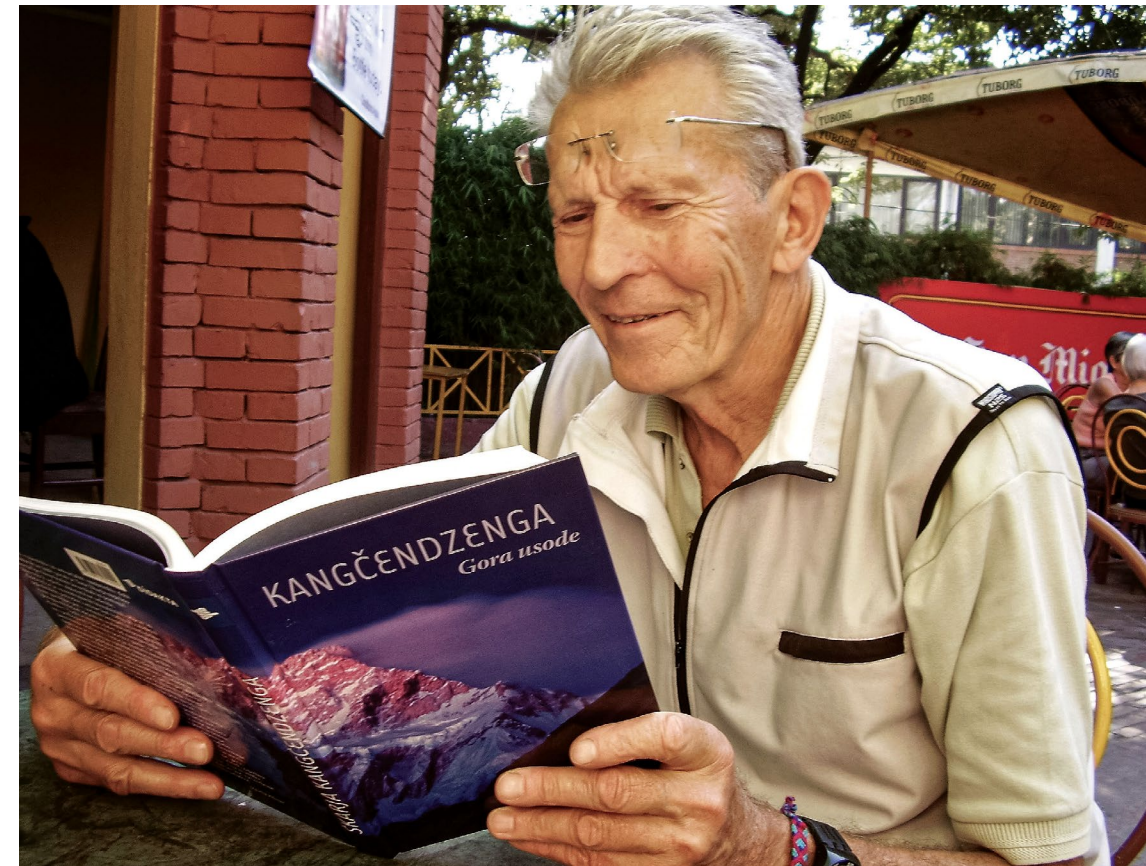
Pri urejanju knjig dr. Jožeta Andlovica, najprej *Skozi sotesko druge svetovne vojne* (2008) in nato *Dnevnika himalajskega zdravnika – Kadar boš na rajžo šel* (2018), sem Toneta Škarjo večkrat prosil za droben nasvet, mnenje ali pregled določenega poglavja. Vire za daljšo spremno besedo in razumevanje dnevnika Jožeta Andlovica sem pogosto iskal tudi med Škarjevimi številnimi zapisi, saj ga je ravno ta »njegov prvi« Kangbačen usodno zaznamoval za vse življenje. Napredovanje na gori ga je daljnega leta 1965 pripeljalo že »blizu zvezd«, ki jih žal še ni mogel doseči, čeprav je bil na vrhuncu življenjskih ambicij in moči. To je v njem pustilo globok pečat. Celotno nadaljnje življenje se je fizično in duhovno vračal v Himalajo; od tega večkrat v pogorje Kangčendzenga, kjer je v tistih daljnih časih pustil del sebe. Ob pripravljanju dnevnika Jožeta Andlovica z odprave na Kangbačen za knjižno izdajo so se najini stiki še bolj poglobili. S pojasnili, odlomki iz poročanja medijev v domovini, zapisi himalajcev in njihovimi biografijami idr. sem namreč skušal prispevati nekaj več védenja o poteku odprave pred daljnimi leti. Redki še živeči člani odprave (Marko Butinar, Pavel Dimitrov, Tone Sazonov) so mi posredovali marsikateri zanimiv podatek ali vtis. Najbolj intenzivno in neutrudno pa je moji zvedavosti, ki se je med brskanjem po različnih virih porajala sproti, stregel Tone Škarja. Končno sem ga prosil tudi za zaključni pregled celotnega besedila, nekakšno neformalno recenzijo, ki je zame pomenila tudi potrditev dolgotrajnega dela.

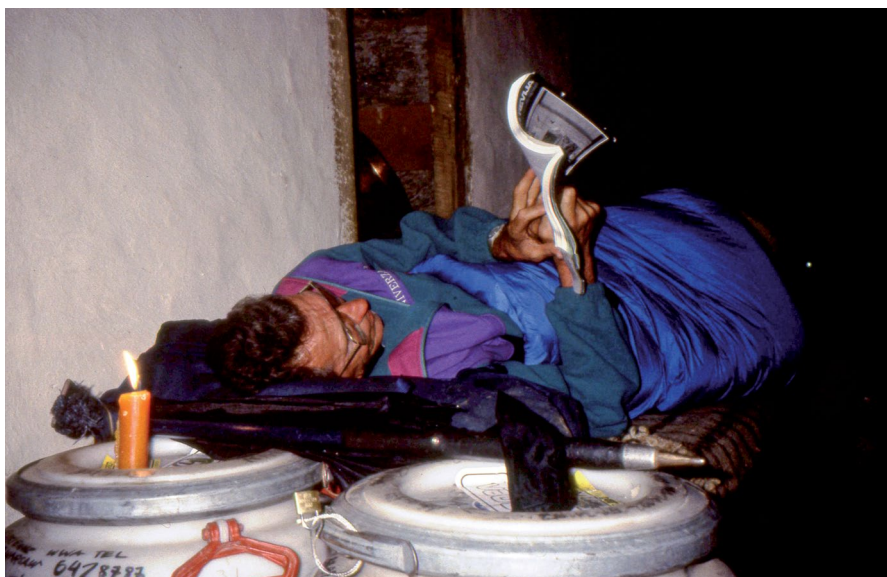
Tako se je med nama razvila kar lepa korespondenca, polna zanimivih miselnih prebliskov, izmenjave mnenj, pojasnil in komentarjev. Večkrat naju je, skladno z njegovo razgledanostjo, širokim zanimanjem za različna dogajanja v družbi in čuječnostjo, zaneslo tudi povsem izven začrtanega okvira knjige. Vzporedno s tem sem se ponovno poglobljal v njegov bogati knjižni opus, ne glede na to da sem ga v glavnem poznal že od prej.

Pobuda aktualnega urednika Planinske založbe Vladimirja Habjana v začetku leta 2018, naj podam kak predlog za knjižno publikacijo, ki naj bi izšla v Planinski založbi, je prišla ob pravem času. V nadaljevanju je bil bolj dorečen, namreč da je med pomembnimi slovenskimi planinci ali alpinisti gotovo še dovolj takih, ki bi imeli kaj povedati ali pa so že kaj objavili. Pomislil sem, da med možnimi niso vsi enako zgovorni, še manj »pismeni«. Tone Škarja je v alpinizmu in siceršnjem življenju veliko izkusil, svoja občutja in spoznanja pa je v pisani besedi bogato in nesebično razsejal med nas. Obsežen seznam njegovih objavljenih člankov, zapisov in knjig sam po sebi izziva, da se ga uredi kot pregled in izbor del v knjižni obliki. To me je napotilo, da sem predlagal Odboru

za založništvo in informiranje Planinske zveze Slovenije (dalje PZS), naj bi pod okriljem Planinske založbe izdali njegova izbrana dela. Ob sprejetju predloga se še nisem videl v vlogi urednika. Na poznejše imenovanje odbora, ki me je dokončno zavezalo, se je Škarja odzval s spodbudnim komentarjem: »Dobra novica, saj sva že sinhronizirana!« To je potrdilo moja pričakovanja, da v njem lahko pričakujem odličnega sodelavca. Čas pa je neusmiljeno teklen naprej in Tonetu so življenjske moči nezadržno usihale. Tega se je gotovo zavedal tudi sam, ko mi je 30. januarja 2020 med drugim napisal, da je zanj manj časa kot zame in da bi bil »rad čim bolj prisoten pri predpripravi«. Enajstega februarja istega leta sva se še zadnjič srečala, ko se je izkazal s tiskanim svežnjem vsega, kar je pod njegovim peresom nastajalo šestdeset let. Kot uredniku mi je bilo tako prihranjeno veliko brskanja za njegovimi objavami po različnih virih. Ob tem sem pregledal še članke v *Alpinističnih razgledih* ter številne krajše zapisane misli in komentarje, s katerimi se je Škarja odzival na spletnem portalu *Gore - ljudje*. Njegove objave v tujem tisku so predvsem krajša tehnična poročila o odpravah v Himalajo.

Od rane mladosti je užival v svetu knjig, zato so ga lastna dela, v katerih je z bralci delil svoja nepozabna doživetja in razmišljanja, navdajala s še večjim zadoščenjem. ATŠ

»Na Kančgengzengi sem bral *Iliado*, ki je idealna knjiga za take podvige: polna je neusmiljenih bojev iz principa, in to ti daje dobro podlago.« Tudi v manj ugodnih pogojih je Tone ohranjal bralne navade. ATŠ

Najino zadnje srečanje na Planinski zvezi se mi je globoko vtisnilo v spomin. Nisva razpravljala le o zasnovi bodoče knjige, ampak o vsem mogočem, tako kot se ob srečanju s tako razgledanim in iskričim sogovornikom spodobi. Priporočal mi je celo nekaj knjig iz nabora svetovne literature, ki so ga še pred nedavnim navdušile, in mi naročil, naj jih »obvezno« preberem. Vse to je ponovno potrjevalo uvodno misel urednika *Planinskega vestnika* iz njegovega intervjuja ob osemdesetletnici: »Kdor se zaplete v pogovor z njim, ne ostane prazen. [...] Ni vprašanja, na katerega ne bi znal odgovoriti, njegova stališča so jasna, nedvoumna in nikoli ozka. Veselje se je z njim pogovarjati.«²

O naslovu in še čem

Beseda, govorjena ali pisana, z vso svojo izrazno močjo že stoletja ločuje človeka od drugih živih bitij; v primeru Toneta Škarje, pronicljivega in neutrudnega pisca, toliko bolj. Kolikokrat jo je, zavedajoč se njene prodornosti, zastavil, da bi na papir prelił svoja najgloblja razmišljanja in občutke, strah in težo odločitev vodje himalajske odprave v bazi med pričakovanjem skopih, a usodnih novic himalajcev v višjih taborih na gori, da bi ostro obsodil nekaj, kar se mu je zdelo krivično, koga okrcal in postavil stvari »na pravo mesto«, se spomnil pre-

minulega tovariša ... Od prvih obiskov gora, alpinističnih dosežkov in velikih organizacijskih podvigov, ob delu v planinski organizaciji so se z leti nabirale številne izkušnje. Večalo se je tudi število najrazličnejših člankov, pisnih odzivov na kakšen problem, ki je včasih celo presegal okvire alpinizma in se dotaknil širših družbenih vprašanj. V svojem pisanju se je izkazal kot mislec z izrednim poslušom za dialog z bralci, ki je s sebi lastno energijo prelival svoja občutja na papir. Pri tem je svoje plezalske izkušnje nehote predajal širšemu krogu in na ta način populariziral alpinizem, katerega pomemben soustvarjalec je bil.

Vse to je odsevalo tudi v njegovih številnih knjigah in zapisih, ki so se v dolgih letih nabirali v zajeten opus. Marljiva Uršula Debevec je članke zbrala in natisnila. O tem, kako ga je presenetila in dobesedno ganila z edinim vezanim izvodom zbranih zapisov, sem se prepričal, ko mi je le kakšen dan pozneje poslal fotografijo debele knjige z modrimi platnicami. Udeleženci posmrtno spominske svečanosti v Kamniški Bistrici (4. junija 2020) so jo lahko videli poleg žalne knjige. Tako je pregled njegovih objav, ki ga je pred leti uredil neutrudni France Malešič, dobil svoj pravi smisel, dopolnjeno in bolj otipljivo obliko.

Naj ponovno poudarim, da gre v knjigi, ki je pred vami, za izbrana dela. Objava celotnega Škarjevega opusa bi bila za današnja povprečna tržna merila preveč obsežna. V tem nesorazmerju med količino njegovega dela in obsegom, ki ga je določila založba, tiči glavni razlog mojih uredniških zagat. Zato sem se v prvem delu knjige, v obširni spremni besedi v prid celovite predstavitve Škarjevih del odločil za krajše ali daljše pojasnjevalne komentarje slehernega njegovega članka, včasih tudi le za točno navedbo naslova. Ob tem sem upošteval tudi Škarjeve napotke iz enega njegovih zadnjih sporočil v najini korespondenci (1. aprila 2020). Drugi del predstavlja izbor celotnih, bolj zanimivih zapisov; takih, ki njegovo osebnost, umeščeno v aktualne dogodke njegove dobe, najbolje predstavijo. Žal sem se moral iz že omenjenih razlogov odreči objavi določenih odlomkov iz knjižnih del, ki bi pričujoči izbor vsaj v literarnem pogledu še dodatno obogatili. Kot biser gorniške literature so knjige že same po sebi urejene in širše dostopne celote iz važnejših obdobij njegovega življenja. Članke pa bi si moral bralec izbrskati med številnim tiskom, saj so si njegove objave iz leta v leto utirale pot v širši nabor časopisov in revij. Tak ustroj izbranih del daje opusu Toneta Škarje tudi določen dokumentarni pridih. Točne navedbe virov pa bolj vedoželjnim bralcem omogočajo tudi brskanje po vseh njegovih objavah.

Naj se tudi po Tonetovem odhodu še naprej neti njegov pronicljivi duh, naj se iskri njegova beseda!

Po sledih prvih preizkušenj v domačih gorah

Temeljni preizkusni kamen in največkrat prva priložnost, da je s širšim krogom bralcev delil nepozabna doživetja iz pomembnejših alpinističnih vzponov, je bil tudi za Toneta Škarjo *Planinski vestnik*. Zgodnje sledi vodijo k njegovi

² Habjan, V.: Vidim sled, po kateri sem hodil. *Planinski vestnik* (dalje PV) 2017 - 3, str. 32.

prvi objavi leta 1959, kjer opisuje niz, po težavnosti stopnjujočih se vzponov (med VI in VI+) v Centralnem stebru Dedca, Centralnem stebru Rzenika in Direktni zajedi v Šitah. Doživetja je živo obujal, medtem ko je bil eno leto v vojaški uniformi. Takratni urednik Tine Orel je v njih takoj zaslužil bodočega zelo plodovitega pisca in ga začel spodbujati kot vse obetajoče avtorje. Vsekakor je bil to začetek Škarjeve dolgoletne zvestobe najstarejši slovenski reviji, ki je trajala vse do njegovega zadnjega slovesa.³

Članek Nad Ravensko Kočno (PV 1961-1, str. 1) je nastal po vrnitvi iz vojske domov, ko sta z Edom Pišlerjem uspela preplezati zajedo in kuloar v severni steni med Štruco in Dolgim hrbtom (Spominska smer Saše Kamenjeva, 5. junija 1960). Z istim soplezalcem ga je družilo tudi težavno plezanje z oceno VI in VI+ (Daljši zapis: Trikot v Dolgem hrbtu).⁴ Stremljenja tedanje generacije vrhunskih alpinistov pa so kmalu segla tudi v tuje gore.

Sonce in sence v Koglu so opis več poskusov v steni med letoma 1957 in 1962, najprej namenjenim ponovitvam Zupanove smeri, Rumene zajede in Direktna. Daljše odsotnosti zaradi služenja vojaščine so botrovale večkratni menjavi soplezalcev (Metod Humar, Edo Pišler, Pavle Šimenc, Marko Voljč). Škarjev dvajsetmetrski padec med poskusom v novi smeri na srečo ni bil usoden, saj je najhujše preprečil soplezalec Humar, kmalu pa so na pomoč prhiteli tudi številni prijatelji, ki so se mudili v bližini. Za zaključek je zapisal: »Fantom bi rad ob slovesu marsikaj povedal, pa razen formalnega 'hvala' ne

»To naše hrepenenje po dejanjih v steni je bilo sprva podobno nekakšni romantiki, saj smo sprejemali steno kot nasprotnika, živega seveda, se s tem nasprotnikom pogovarjali in zato stena ni bila le tehnični problem.« Naveza Humar - Škarja na trdnih tleh. ATŠ

Nesreča v Koglu. »Ugotovimo, da je bilo padca dvajset metrov in da ga je Metod obdržal direktno na rami. Prav neverjetno, če primerjaš mojo težo z njegovo.« Foto Oton Naglost

spravim ničesar iz sebe. Sam sem bil kriv, in to vemo vsi, toda nihče mi ni rekel žal besede, vsi so mi samo pomagali.« Po vsaj sedmih poskusih se je vztrajno obleganje končalo s prvenstveno Kamniško smerjo (Šimenc, Škarja, 13./14. septembra 1962).⁵

Med večno témo pomenkovanj alpinistov o gorah, plezanju in naštevanju možnih novih smeri bi skoraj spregledali Štruco. Starosta kamniških alpinistov Pavle Kemperle jo je označil kot kratko zadevo, »vendar nekaj izrednega, nekaj, česar ne vidiš nikjer drugje.« »Toda to je nemogoče, saj bi jo bilo treba prevrtati od tal do vrha,« je menil mladostno zagnani Škarja, ki mu je bila od plezanja v Dolgem hrbtu (Trikot) že misel na vrtanje zoprna. »In kaj potem? Vsak hoče zlesti nekaj novega, nekaj, kar je še težje od starih smeri, in če ne gre drugače, je treba pač vrtati. Vsa človekova dejavnost se izpopolnjuje, zakaj se ne bi alpinizem?« V svojem zapisu Stremena nad Podi⁶ je priznal, da mu je ob tem

³ Škarja, T.: Po sledi. PV1959 - 4, str. 145. Glej izbor!

⁴ PV1961 - 3, str. 97.

⁵ PV1963 - 1, str. 5.

⁶ PV1963 - 2, str. 49.

»Zmečeva nahrbtnike na tla. Ura je štiri. Na vrhu sva, ne veva pa nič drugega. Sever, jug? Približno že veva, da sva prišla z vzhodne strani, kje morava navzdol, pa samo ugibava. Obdaja naju bleščeče bela megla, kjer se tope vsi obrisi, vse obline.« Zimski vzpon na Brano (Šija). V ozadju Planjava.
Foto Marko Prezelj

»šumelo v glavi« in da se je ob petinpetdesetletnem Kemperletu počutil »strašno starokopitnega«. Neubranljivemu izzivu sta bila s Šimencem kos šele po več poskusih, ko sta končno potegnila prvenstveno Direktno smer v zahodni steni Štruce. Osem metrov visoko streho sta ob napornem tehničnem plezanju premagala s pomočjo svedrovcev; kar dvajset sta jih pustila v steni.⁷

V članku Brana z vzhoda opisuje prvenstveni zimski vzpon v vzhodni steni Brane (Humar, Škarja, 17. marca 1963), tam, kjer sta Benkovič in Kemperle že pred drugo svetovno vojno preplezala novo smer.⁸

Škarjevi literarni prispevki nam mimogrede osvetljujejo tudi razvoj alpinizma na splošno, predvsem pa zgodovino AO Kamnik, saj ni bil le plodovit pisec, ampak tudi pomemben soustvarjalec te zgodovine. Občasnim krizam, ki se jim ne morejo izogniti niti najbolj uspešni alpinistični kolektivi, je sledil ponovni zagon. O tem priča prispevek Ponoven vzpon alpinizma,⁹ ki je nadaljevanje Štuparjevega pregleda razvoja kamniškega alpinizma.¹⁰ Le premor v letu 1955, ko so za beležili samo en vzpon, pa tudi nesreča Alberta Štuparja in sopotnikov v plazju na severni strani Brane sta bila potrebna, da so vajeti kamniškega odseka postopno prevzeli mlajši alpinisti. Od starejših članov so podedovali ideološko in tehnično izročilo ter kot samostojne pripravniške naveze začeli odkrivati vse težje smeri.¹¹

V francoskih Alpah in višavah Sovjetske zveze

Med 20. julijem in 8. avgustom 1961 je kamniški odsek organiziral sedemčlansko odpravo v francoske Alpe, kjer so si lahko pridobili prve izkušnje kombiniranega plezanja v težkih smereh alpskih štiritisočakov. O tem poroča kot vodja odprave v svojih prispevkih V senci in ledu Grands Charmoz¹² in Naš višinski rekord.¹³

V letu 1963 se je s kolegi že tretjič podal v francoske Alpe. Enajstega avgusta je naveza Humar-Šimenc-Škarja vstopila v direktno smer Les Droites, da bi opravila drugo ponovitev. Popoln vzpon je že prvi dan oviralo poslabšanje vremena z obilnim sneženjem in plazovi. Po dveh bivakih so se pred zadnjim težkim mestom 150 metrov pod vrhom odločili za umik »v življenje«. Odločitev je Škarja utemeljil z dejstvom, da je življenje eno samo in plezaš lahko samo, dok-

»Onstran mehkih, zelenih trat prebada nebo najlepša chamoniška igla - Grands Charmoz. Trop rdeče ožarjenih meglic ji dela družbo. Sonce se poslavlja od zobatega grebena, ledeni žlebovi pa so sivi in hladni kot vedno. Prodorno zatrobi zadnji vlak za Chamonix. Jutri gremo tudi mi na pot, domov.« Pavle Šimenc, Miha Habjan, Metod Humar, Tone Škarja in Marko Voljč v taboru. ATŠ

ler živiš: »Zadovoljni smo. Če napraviš vse, kar je v tvoji moči in še več, potem nisi žalosten, če nisi zlezel na vrh. Lažje je v lepem vremenu steno preplezati, kot pa v neurju priti živ iz nje.« Kljub vsemu je naveza dokazala, da za takratne jugoslovanske alpiniste tudi najtežje stene v Alpah niso več problem.¹⁴

Stanje političnih odnosov Jugoslavije s Sovjetsko zvezo je v šestdesetih letih preteklega stoletja omogočalo izmenjave alpinistov obeh držav, organiziranje odprav na Kavkaz in druga najvišja gorstva, primerna za nabiranje izkušenj med Alpami in Himalajo. Podrobnemu opisu uspeha naših plezalcev v zahodni steni Užbe leta 1964, ki so ga dopolnili še drugi alpinisti, lahko sledimo v *Planinskem vestniku* (Užba podolgem in počez - Križ Užbe).¹⁵ Poleg zahtevnega vzpona, ocenjenega s takrat najvišjo sovjetsko oceno 5B (VI+, 90o/IV, 50o – 70o, 1100 + 300 m), so se povzpeli še na Severno in Južno Užbo, s katere jih je čakal še dramatičen sestop v nevihti, snegu, dežju in megli. Druga skupina je opravila prečenje Užbe.

Če štejemo še odpravi na Spitzberge in v pogorje Cordillera Real v Boliviji, katerih se Škarja ni udeležil, je bilo leto 1965 za naše alpiniste v mednarodni areni zelo uspešno. Po prvih krajših obiskih francoskih Alp in gora na jugu Jugoslavije pod okriljem AO Kamnik je stopil na pot daljših odprav v tuja gorstva, pozneje predvsem v Himalajo, ki ga je sprva kot aktivnega alpinista, potem pa kot uspešnega vodjo in organizatorja zaznamovala za vse življenje.

⁷ O tem piše tudi v polemiki Kako je s prvenstvenim vzponom v Štruci? (PV1967 - 3, str. 134).

⁸ PV1963 - 11, str. 532.

⁹ PV1963 - 11, str. 575.

¹⁰ Štupar, A.: Kratak zgodovinski obris razvoja kamniškega alpinizma. PV1963 - 11, str. 570.

¹¹ Avgusta 1927 so pomagali ljubljanskim reševalcem pri prenosu treh planincev, ki jih je na vrhu Skute ubila strela (op. F. M.).

¹² PV1961 - 12, str. 660.

¹³ PV1962 - 2, str. 60.

¹⁴ Škarja, T.: Do pekla in nazaj. PV1964 - 3, str. 108, PV1964 - 4, str. 159.

¹⁵ PV1965 - 5, str. 196. Le štiri dni pred odhodom na Kavkaz sta s Šimencem po dveh poskusih preplezala prvenstveno smer v severni steni Dolgega hrbta (Škarja, T.: Dolgi hrbet. PV1965 - 11, str. 487).

»V shujšanih, kosmatih obrazih so živahne le oči. Od sonca ožgana koža se v kosih lušči. Nosovi so živordeči, le na koncih še cveti nekaj stare, ustrojene kože. Je to podoba junakov, zmagovalcev Užbe?« Dvoglava Užba s severa. ATŠ

S Himalajo v srcu ali »Himalajo imam preprosto rad«

V svojih spominih se večkrat vrača v leto 1965, ko se je udeležil odprave na Kangbačen. Prvi stik s Himalajo je obenem tudi grenak spomin na to, da sta bila s Šimencem kot vršna naveza kaznovana, ker sta pri poskusu prodora proti vrhu mimo navodil vodje odprave ubrala drugo smer. Ker je »njuna« smer ob pomanjkanju časa obetala hitrejši dostop na vrh, jo je ob drugem poskusu izbral tudi vodja, a »neposlušna« alpinista sta smela sodelovati le še kot načrtovalca in nosača. Ta izkušnja, ki ga je še spremljala skozi poznejše življenje, je odprla tudi globlje vprašanje o tem, koliko lahko vršna naveza samostojno odloča v trenutkih, ko vodja ni neposredno prisoten ali so radijske zveze z njim iz kakršnih koli razlogov prekinjene. Dogajanje je na predlog Zorana Jerina, novinarja na odpravi, podrobneje in še pred vrnitvijo domov predstavil bralcem *Tedenske tribune*.¹⁶ V Planinskem vestniku pa sledimo dnevniškemu zapisu z naslovom *Skozi dež in sonce na Himalajo*¹⁷ in nadaljevanjem *Sled kaže proti vrhu*.¹⁸

»5. 8. 1965. Ljubljana, letališče Brnik ob 6.30. Nekoliko sentimentalno slovo od svojcev – nenazadnje ne moreš niti tega priseči, da boš srečno prispel čez cesto po prehodu za pešce – slovo od funkcionarjev PZS in prijateljev, nato odletimo ...« ATŠ

¹⁶ Škarja, T.: Tabor pet 7070 m visoko. *Tedenska tribuna (TT)* 15. 11. 1965. Odlomek v izboru!

¹⁷ *PV* 1967 - 1, str. 20.

¹⁸ *PV* 1967 - 2, str. 76. Poobjava ob 50-letnici odprave v *PV* 2015 - 10, str. 24. V knjigi *Kangčendzenga* (Didakta 2008) po skoraj štiridesetih letih še vedno kritično razpravlja o odločitvah vodstva te odprave in vzrokih, zakaj odprava ni dosegla načrtovanega vrha (op. ur.).

Kangbačen 1965. »Še slutil nisem, kako bo ta gora posegala v moje življenje, koliko usod se bo odvilo na njej, koliko veselja, obupa, sreče in žalosti se bo prelilo na njenih pobočjih. Takrat je bila le bleščeče bela gora, čista in prazna, čakajoča, da nanjo napišemo svojo prvo zgodbo ...« V višavah nad 7000 m seže pogled čez Beli val vse do Makaluja, Lotseja in Everesta. ATŠ

»Ocenili smo, da se je pobočje utrdilo in da bi bil vzpon preko kote 7535 m nepotreben ovinek, ter da tako utrjeno pobočje nudi najboljšo in najkrajšo možnost za vrh. Tako sva s Pavletom Šimencem in dvema šerpama ostala na štirici in vodji sporočila nenačrtovano spremembo.« ATŠ

Po dobrem desetletju mladostnega alpinizma se je Tone Škarja posvetil delu v GRS in kot vodja kamniške postaje nasledil Pavleta Kemperleta. Čeprav je še plezal, se je za desetletje odmaknil od izključno osnovnega alpinizma in je ob gorskem reševanju svoje aktivnosti razpršil na izlete z družino, pohodništvo, smučanje s smučarskimi teki, nekajkrat pa celo na »plezalsko« sodelovanje z jamarji. V tem času so postavili bivak pod Skuto, svoje pa je zahtevala tudi služba. Ta presledek je zaznati tudi v toku njegovega pisanja.

Ko se mu je Himalaja na videz že malo oddaljila, se je ponudila priložnost, da kot vodja odprave Kangbačen 1974 »poravna račune« s svoje prve odprave. Izmed osmih jesenskih himalajskih odprav so bile tistega leta le tri uspešne, med njimi tudi naša na Kangbačen. Razen vodje in obeh zdravnikov, ki so bili vsak tudi na svojem področju zelo uspešni, so se vsi povzpeli na katerega od vrhov. Kljub vsemu pa je moral zapisati: »Presenetilo me je, da je z dotlej daleč najuspešnejše naše odprave odhajalo toliko alpinistov nezadovoljnih. [...] ... najbrž alpinistom ni prirojena težnja po enakosti, pač pa po preseganju. [...] Kar sem jaz videl kot izjemen uspeh odprave, so fantje dojeli kot utopitev sebe

»26. 9. 1974. Na vrhu smo! Vržem se na skladovnicu drv in potem lije iz mene ves zatajevani strah, želja, napetost, jeza, sreča, vse, kar se je nabiralo celo desetletje in se je končalo pred eno uro.« Na odpravi Kangbačen '74 je bil poravnan dolg iz leta 1965. ATŠ

(kot boljšega) v povprečju, čeprav visokem.«¹⁹ Tako se je začelo njegovo dolgoletno obdobje uspešnega vodenja in organiziranja himalajskih odprav. Jedrnatoporočilo²⁰ o dosežkih na Kangbačenu že nakazuje njegov sistematični pristop k organiziranju poznejših uspešnih odprav v Himalajo. Od leta 1974 dalje je kot član in potem načelnik Komisije za odprave v tuja gorstva (dalje KOTG) pri PZS vrsto let trajno vplival na smeri našega alpinističnega delovanja v Himalaji, pa tudi drugih gorstvih sveta, budno spremljal slovenske dosežke in aktivno sodeloval pri njihovi organizaciji. Himalaja ga je tudi na literarnem področju posrkala vase, saj zajema dobršen del njegove celotne pisne zapuščine.

Po uspehih v južni steni Makaluja (1972, 1975) in prvenstvenem vzponu na Gašerbrum I (1977) so se načrti naših alpinistov osredotočili na novo smer po Zahodnem grebenu na Everest. Da bi razrešili uganko vzpona na sedlo Lo La, je leta 1978 Škarja tja vodil izvidnico. Po vrnitvi domov ni bil prepričan o možnostih za uspeh, a ga je Aleš Kunaver končno pregovoril, da je prevzel vodstvo odprave. Običajno so našim dosežkom v Himalaji sledila obširna poročila vodje in članov v *Planinskem vestniku*. Tokrat so večji del poročanja sproti in po prihodu domov opravili spremljajoči novinarji skupaj z nekaterimi člani odprave.²¹ Natisnjenih je bilo tudi več samostojnih knjig²² ali poglavij v drugih knjigah,²³ koledarju in nekaj revijalnih objav. Poleg radijskih oddaj je bil posnet tudi film.

»Za psihologe in vse druge bi bil pravi izziv premislek, ali bi bili Slovenci danes sposobni izpeljati odpravo takšnih razsežnosti.« Tone Škarja na Zahodni rami Everesta (1979), zadaj vrh. ATŠ

»Nekoč se mi je zareklo, da se mi po doživetju Everesta ne more nič zgoditi, kar bi ga po silovitosti presešlo. Ko pa sem se spomladi 1985 vračal z Jalung Kanga brez Boruta, se mi je svet pred mojimi koraki sproti sesipal v črepinje. Vse bi dal, da bi se pot domov nikoli ne nehala. Najraje bi se za zmeraj izgubil v mehkem, varnem prostoru, nekje vmes med kruto goro in domovino.« Slovo članov odprave Jalung Kang '85 od Boruta Berganta v bazi. Arhiv Petra Podgornika

Dogajanja na odpravi Jalung Kang '85 v pogorju Kangčendzenge, ki mu je bilo od leta 1965 dalje življenjsko usojeno, so vžgala iskro razmišljanj. Kako blizu so v ekstremnem alpinizmu meje življenja in smrti? Kakšna je cena tveganja pri iskanju novih izzivov v najvišjih gorstvih sveta? Ambiciozno zasnovana številčna odprava vrhunsko pripravljenih slovenskih alpinistov je sledila predhodni izvidnici. Vzpon v alpskem slogu po severnem stebru se je obetal kot najlepša, a tudi najzahtevnejša možnost. Uspešno so dosegli drugi cilj odprave, prvi pristop na

¹⁹ Škarja, T.: *Po svoji sledi*. PZ PZS 2011, str. 122.

²⁰ Škarja, T.: Odprava na Kangbačen, 7902 m. *PV* 1976 - 1, str. 19.

²¹ Škarja, T.: Poročilo o izvedbi 7. JAHŌ Everest 1979. *Večer*, julij 1979, str. 55. »Tone, na vrhu sva! *Dnevnik* – posebna izdaja, april 1983, str. 5.

²² Škarja, T. et al.: *Everest* (MK Lj. 1981); Rastresen, M.: *Kruta gora* (CZ Lj. 1979); Krišelj, M.: *Mount Everest – Sagarmatha* (Obz. Mb. 1979) in *Lotosov cvet* (PZS 1999).

²³ Zaplotnik, N.: *Pot* (CZ Lj. 1981); Andlovic, J. et al.: *Na vrh sveta* (MK Lj. 1979); Škarja, T., Aljančič, J., Mahkota, A.: *Na vrhovih sveta* (PZS 1992).

Jalung Kang po nedokončani nemški smeri s severa, potem pa so delo na gori morali prekiniti zaradi smrtne nesreče Boruta Berganta. Po prihodu domov je na predstavitvi odprave v Cankarjevem domu njen vodja opisal turobno razpoloženje na povratku ob izgubi tovariša: »Zjutraj 23. aprila smo se morali soočiti z resnico, da se bomo morali vrniti domov brez Boruta. Nenadoma sta se zmagala in uspeh zastrla s tragedijo. Zdravnik Damijan je prav povedal: 'Predvsem smo vsi mnogo izgubili: Borut življenje, Tone člana odprave, jaz človeka, vsi pa tovariša in svoje priložnosti na gori.' [...] Nazaj smo dolge dni hodili vsak zase, vsak s svojimi obračuni. Kot da bi se to ne moglo zgoditi vsakemu izmed nas. Kot da bi pozabili, kako smo se pred dvema mesecema resno poslavljali od domačih.

Vendar smo sestopali v življenje, toplim vetrovom naproti. Življenje, ki zmaguje, ki te počasi sprejema in spreminja. Jalung Kang se vse bolj iz stvarnosti spreminja v lep in boleč spomin. [...] Himalaja je le še mogočna kulisa spominov; oblaki odgrinjajo nove in nove brezkončnosti. Na robu veselja, pred

»Vsekakor so bili fantje v odpravi tehnično naši najboljši alpinisti tistega časa. Ekipe, moštva in solidarnosti z odprave Everest 1979 pa ni bilo mogoče več sestaviti. Vpliv medijev, bi danes rekli ...« Del moštva med prihodom z gore v bazo: od leve Filip Bence - Tačrn, Pavle Kozjek, Janez Jeglič - Johan in Janko Humar. ATŠ

neznanimi obzorji, pretečimi in vabljivimi, začutiš potrebo po tovarštvu. Spet bo treba držati skupaj. Daleč spredaj nekje so meje, ki jih bo treba prestopiti in živeti svoj trenutek v času, ki prehaja v večnost.«²⁴

Pozneje je izšla tudi njegova knjiga *Jalung Kang*,²⁵ ki je gotovo njegovo najbolj poglobljeno in razmišljujoče knjižno delo, iz katerega je nekaj poglavij predstavil tudi bralcem *Planinskega vestnika*.²⁶

Spodbudnim besedam članicam naše ženske odprave na Južno Anapurno (1986) je dodal: »Leporečje, ki smo ga za 8. marec slišali na skromni planinski proslavi, se je že zdavnaj umaknilo trdemu vprašanju: bo šlo? Ali: je prav, da gredo? Ni preveč? Na Pik Komunizma (7495 metrov) se je poleti 1982 hkrati povzpelo devet alpinistk in tudi deseta bi se, če je bolezen ne bi prikovala na bolniško posteljo. Ta uspeh je bil veliko presenečenje in žal nam je bilo, da ni bilo pri roki nobenega himalajskega vrha, s katerim bi vlekli in dvigali uspeh še v naslednje leto. Kot da jim ne bi čisto verjeli. [...] Južna Anapurna je brez večjih objektivnih nevarnosti, tudi višina ni ekstremna, zato pa je greben, ki so si ga dekleta izbrala za pot k vrhu, tehnično zelo zahteven. Preizkušnja bo prava himalajska – dolgotrajna in zahtevna.²⁷ Tudi poznejši prihod ženske ekipe domov je pospremil s spodbudno oceno.²⁸

Slovensko meddruštveno odpravo v Karakorum leta 1986 je Škarja po osvojitvi Broad Peaka (12 alpinistov), Gašerbruma II (4 alpinisti) in preplezani južni steni K2 (T. Česen) označil z »odpravo presežnikov«. Čeprav se je kljub uspehu še po vrnitvi domov ukvarjala s finančnim primanjkljajem, je zaključil, da je za tako dobre alpiniste, kot jih Slovenci premoremo, premalo odprav: »V alpinizmu daje pravo težo dosežkom šele čas, medtem ko pri večini drugih športov rezultati žive le od tekme do tekme. V luči časa bleste veliki dosežki slovenskega alpinizma, marginalije pa izginjajo v usmiljeni senci.«²⁹

Leta od 1986 do 1989 je Škarja posvetil odkrivanju Tibeta. Za odkrivanje novega sveta je bilo smiselno organizirati najprej izvidnico (1986), ki sta ji sledili odpravi na Čo Oju (1988) in Šiša Pangmo (1989). Svoje vtise z uspešne odprave na Čo Oju je strnil v skicah z naslovom Prastara dežela prastarih modrosti.³⁰

Sam se je moštvu pod vodstvom Romana Robasa pridružil v bazi s tritedensko zamudo, saj ob odhodu odprave od doma problemi z zagotovitvijo finančnih sredstev še niso bili razrešeni.³¹ V odzivu na članek v reviji Grif je zapisal: »Resnici na ljubo je treba dodati, da sem bil član odprave tudi jaz. Nisem

²⁴ Škarja, T.: Kulise spominov. *PV*1986 - 1, str. 1. Prim.: Šurc., M.: Pogovor s Tonetom Škarjo. *PV*1985 - 2, str. 59. (Reportaža M.K.): Jalung Kang, (Jugoslovanska alpinistična odprava '85 - IX. JAHO), *PV*1985 - 7, str. 289.

²⁵ Škarja, T.: *Jalung Kang*. Borec Lj. 1987.

²⁶ Škarja, T.: *Jalung Kang*, *PV*1987 - 12, str. 544.

²⁷ Škarja, T.: Ženska odprava na Južno Anapurno. *PV*1986 - 5, str. 204.

²⁸ Škarja, T.: Naredile največ, kar je bilo mogoče. *PV*1986 - 7, str. 292. Glej izbor!

²⁹ Škarja, T.: Karakorum '86 - odprava presežnikov. *PV*1986 - 9, str. 389.

³⁰ *PV*1989 - 3, str. 121. Glej izbor!

³¹ Več o tem v: Škarja, T.: Denar za odpravo (odmevi), *PV*1989 - 3, str. 133.

Žarko Rovšček, Tone Škarja
ISKRI SE BESEDA

Izbrani zapisi Toneta Škarje

UREDNIK

Žarko Rovšček

UREDNIK PLANINSKE ZALOŽBE

Vladimir Habjan

LEKTORIRANJE

Mira Hladnik

TEHNIČNI UREDNIK

Emil Pevec

OBLIKOVANJE IN PRELOM

Meta Žebre

FOTOGRAFIJE

Arhiv Toneta Škarje (ATŠ)

STROKOVNI PREGLED

France Malešič

TISK

Schwarz print d. o. o.

IZDALA IN ZALOŽILA:

Planinska zveza Slovenije

Ob železnici 30a, SI-1000 Ljubljana, www.pzs.si, info@pzs.si

Ljubljana, 2024

EVIDENČNA ŠTEVILKA ZALOŽBE

582

ZA PLANINSKO ZVEZO SLOVENIJE

Jože Rovan

NAKLADA

800 izvodov

Brez pisnega dovoljenja Planinske zveze Slovenije so prepovedani reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, tudi fotokopiranje, tiskanje ali shranitev v elektronski obliki. Tako ravnanje pomeni, razen v primerih od 46. do 57. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah, kršitev avtorske pravice.